

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

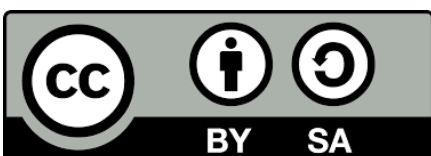

Τίτλος Μαθήματος: Πολιτικές Υγείας

Ενότητα: Ο κόσμος αύριο: προβλέψεις και υγειακό τοπίο

Διδάσκοντες: Αν. Καθηγητής Γιάννης Δημολιάτης (υπεύθυνος), Επίκ.
Καθ. Ευαγγελία Ντζάνη, Κωνσταντίνος Τσιλίδης

Τμήμα: Ιατρικής

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Για μια Εναλλακτική Θεώρηση των Συνόρων

• του Γιάννη Δ. Δημολιάτη

*Βουβοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα
προσμένουμε ίσως κάποιο θάμα...*

Κώστας Βάρναλης

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ο σκελετός μιας πραγματείας που ακόμη δεν έχει γραφεί, για διάφορους λόγους. Σκοπός της, να μελετήσει την έννοια των συνόρων διεπιστημονικά. Δεν υπάρχει περιοχή του γνωστικού αντικειμένου που να μην εμπεριέχει σύνορα. Επομένως δεν υπάρχει κλάδος της επιστήμης που να μην εμπλέκεται με τη μελέτη των ορίων. Μπορεί κάθε κλάδος να τους δίνει άλλο όνομα, αλλά όλοι μελετούν το ίδιο πράγμα, τα σύνορα.

Ζούμε σ' έναν κόσμο όπου όλα αλλάζουν ραγδαία. Ο Μαρξ δεν ήξερε τίποτα για τον Αϊνστάιν (ούτε για τον Λένιν), τίποτα για τον Α' και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τίποτα για τη Χιροσίμα και το DNA και, βεβαίως, τίποτα για τους computers και τους δορυφόρους.

Η τηλεόραση δεν μπορεί να περιοριστεί σε σύνορα. Η ρύπανση το ίδιο. Οι πληροφορίες επίσης. Μόνο οι αντιλήψεις μας για τα σύνορα παραμένουν ίσως οι ίδιες... Αναρωτιέμαι: αν ζούσε σήμερα ο Μαρξ, θα γράφατε το *Κεφάλαιο* ή μια *Θεωρία των συνόρων*;

* * *

Τι άλλαξε από την περσινή πρωτοχρονιά; Πολλά! Πάρα πολλά! Είδαμε σύνορα να γκρεμίζονται κι άλλα να μετακινούνται! Τα σύνορα σηκώθηκαν και περπάτησαν και, μπροστά στα έμπληκτα μάτια μας, άρχισε ένας πρωτάκουστος «χορός» συνόρων! Είδαμε ν' αλλάξει ο χάρτης της Γης.

Νικηφόρος Ρότας, 10-1-93

Λέκτορας υγιεινής Ιατρικής Σχολής
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Σύνορα υπάρχουν ανάμεσα στα κράτη μόνον; Με σύνορα ασχολείται άραγε αποκλειστικά η πολιτική επιστήμη και το διεθνές δίκαιο; Δεν υπάρχουν σύνορα στα μαθηματικά; Και βεβαίως υπάρχουν! Ένα παράδειγμα είναι τα περίφημα «όρια». Οι παραγωγοί συναρτήσεων και τα ολοκληρώματα δεν είναι, ίσως, παρά η μαθηματική θεωρία των συνόρων... Στο όριο μετάπτωσης από μια συνάρτηση σε μιαν άλλη υπάρχει μια περιοχή που δεν ορίζεται: δεν ανήκει δηλαδή ούτε στη μια συνάρτηση ούτε στην άλλη. Είναι η συνοριακή ζώνη μεταξύ δύο χωρών, η περιοχή που δεν ορίζεται ούτε ως η μία χώρα ούτε ως η άλλη.

Υπάρχουν σύνορα στη φυσική και τη χημεία; Ασφαλώς! Το απλούστερο παράδειγμα είναι ο κοινός διακόπτης του ηλεκτρικού. Συνιστά ένα απόλυτο και ανελαστικό σύνορο που χωρίζει (και ενώνει) δύο δομές: μια πηγή ηλεκτρικής ενέργειας και μια λάμπα φωτισμού. Σ' ένα επόμενο άλμα, μια θεωρία της συνδεσμολογίας διακοπών και... εγένετο computer, που δεν είναι παρά η επιστήμη πλοήγησης ηλεκτρονίων, μέσα από ένα ολοένα περιπλεκόμενο αλλά καλά ελεγχόμενο σύστημα πολλαπλών συνόρων (διακοπών).

Υπάρχουν σύνορα στη βιολογία; Οι κυτταρικές μεμβράνες τι είναι αν όχι το σύνορο των ενδοκυττάρων δομών από τις εξωκυτταρίες; Περίφημος είναι ακόμα ο «αιματοεγκεφαλικός φραγμός»! Σφιχτό, ανελαστικό, σχεδόν αδιαπέραστο σύνορο ανάμεσα στο αίμα και στον εγκέφαλο. Μόνο ορισμένες χημικές ουσίες, από τις χιλιάδες που κυκλοφορούν στο αίμα, επιτρέπεται να τον διαβούν, κι αυτές υπό απόλυτο έλεγχο. Από την άλλη μεριά, η κυψελιδοτριχοειδική μεμβράνη των πνευμόνων, όπου συναντάται η ενσωματωμένη ατμόσφαιρα (αναπνεόμενος αέρας) με την ενσωματωμένη υδρόσφαιρα (αίμα, ενσωματωμένη θάλασσα), δεν είναι παρά εκτεταμένα (όσο ένα γήπεδο τένις!) «τρύπια» σύνορα: Κάθε χημική ουσία περνάει σχεδόν ελεύθερα.

Και η οικολογία; Έχουν μεταξύ τους τα δέντρα σύνορα; Τα ζώα; Τα οικοσυστήματα; Εκεί που κυνηγάει η αλεπού Α, κυνηγάει και η Β; Γίνονται πόλεμοι ανάμεσά τους; Πώς ρυθμίζει το οικοσύστημα τα μεταξύ των στοιχείων του όρια και τα μεταξύ των δομών του σύνορα;

Ας σταθώ σ' ένα σημείο. Κάθε χρόνο εξαφανίζονται χιλιάδες είδη από τον πλανήτη, περιορίζοντας τη βιολογική ποικιλότητα. Αν, όμως, η διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας είναι πρώτιστο καθήκον, είναι μήπως μικρότερο η διατήρηση της κοινωνικής ποικιλότητας; (Στον άνθρωπο η αποθηκευμένη στον εγκέφαλο πληροφορία είναι μεγαλύτερη από την αποθηκευμένη στα γονόδια του.) Αν την εκπληκτική ιδέα της βιολογικής ποικιλότητας την επεκτείνουμε σε ποικιλότητα γενικότερα (γενετική και εγκεφαλική), πώς αλήθεια φαντάζουν κάποιες ομιωγές περί «εθνικής καθαρότητας»; (Αντί «εθνικής ποικιλότητας»). Ως (και εθνική) αυτοκτονία; Κάπως έτσι...

Σ' ένα άλλο, ανώτερο επίπεδο, την ανθρώπινη κοινωνία, τα σύνορα είναι και πολλά και πασιγνωστά: οικογενειακά, γλωσσικά, ταξικά, θρησκευτικά, τελωνειακά, εμπορικά, πληροφοριακά, φυλετικά (φυλή), φυλετικά (φύλο), ηλικιακά, ιδεολογικά...

Και, φυσικά, υπάρχουν και τα γνωστά σύνορα μεταξύ κρατών!

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Τα σύνορα είναι μια διατιτραίνουσα δομή (και έννοια): Διατιτραίνει, διατρύπα όλα τα επίπεδα οργάνωσης της ύλης, από το κατά Δημόκριτον άτομο μέχρι την παγκόσμια κοινωνία, όπως τα σίδερα διατιτραίνουν όλους τους ορόφους της πολυκατοικίας. Σύνορα υπάρχουν παντού όπου δύο δομές διαφορίζονται σε δομή 1 και δομή 2. Και όλες οι επιστήμες μελετούν αυτή τη δομή, την ίδια δομή (τα σύνορα), μια δομή που χωρίζει (και ενώνει) δύο άλλες δομές - έστω κι αν δεν το ξέρουν ότι μελετούν την ίδια δομή, επειδή της δίνουν άλλο όνομα. Επιστήμονες από τους πιο διαφορετικούς κλάδους δεν έχουν παρά να καθήσουν σ' ένα τραπέζι και να συζητήσουν ένα από τα κρίσιμότερα, ίσως, προβλήματα του καιρού μας: τα σύνορα. Εκεί όπου ο πολιτικός φαίνεται να βρίσκεται σε αδιέξοδο, το (διεπιστημονικό) μάτι του βιολόγου ή/και του μαθηματικού ίσως φωτίσει την κατάσταση! Πριν από περίπου τέσσερα χρόνια, γιορτάσαμε τον πεντάκις δισεκατομμυριοστό πολιτή του πλανήτη. Και οι προβλέψεις των διεθνών οργανισμών είναι πως ο πληθυσμός της γης θα διπλασιασθεί στις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα. Αδύνατο να συλλάβω πώς θα χωρέσει αυτός ο όγκος (του οποίου οι επί μέρους διαφορές πυκνότητας ολοένα και θα αυξάνονται), μέσα στα υπάρχ-

χοντα σύνορα...

* * *

Χωρίζονται και ενώνονται! Δεν είναι δυνατόν να χωρίζονται δύο δομές χωρίς, παράλληλα, να ενώνονται, και μάλιστα με ενοποιητικό στοιχείο τον διαχωρισμό τους; Τα σύνορα δύο χωρών είναι η τομή που χωρίζει και διαίρει αλλά, ταυτόχρονα κι αυτόματα, και η (συ)ραφή που ενώνει και δένει τις δύο χώρες. Στο εξής, είναι καταδικασμένες να ζήσουν η μία δίπλα στην άλλη, η μία ραμμένη με την άλλη, επ' άπειρον!

Είναι εκπληκτικό πως, σε πολλές όμορες χώρες, η καλλιέργεια σχέσεων εχθρικής γειτονίας φράνεται κάποτε κάποτε καλύτερος όρος επιβίωσης από την καλλιέργεια σχέσεων καλής γειτονίας. Με αποτέλεσμα γείτονες να μη γνωρίζονται μεταξύ τους, να έχουν εμπορικές, πολιτιστικές κλπ. ανταλλαγές με την άλλη άκρη του κόσμου, αλλά όχι με το γείτονά τους...

«Μακριά από μας ο πόλεμος κι όπου θέλει ας είναι» (Βάσια Τριφύλη, ΜΕΓΑ, 27/12/92, στο τέλος της εκπομπής «Ραντεβού στα τυφλά»). Ναι! Έτσι το είπε! Ατυχώς, στα σχολεία μας εχθρεύονται τη λαϊκή σοφία, γι' αυτό δεν διδάχτηκαμε την παροιμία «ό,τι ακούς στη γειτονιά σου, καρτέρα το στη γωνιά σου»... Ατυχώς, ίσως, ακόμα η Εκκλησία είναι επίσης μακριά νηχτωμένη («ούκ ένι Ιουδαίος ή Έλλην, πλούσιος ή πένης, άρσεν και θήλυ», αλλά συχνά πικνά προτοστατεί (!) σε εθνικιστικές υστερίες καθαρότητας)...

Πάρτε, για παράδειγμα, τη γλώσσα. Τι είναι εκείνο που κάνει τους Έλληνες να θέλουν να μάθουν αγγλικά, και όχι τη γλώσσα των γειτόνων τους; Φανταστείτε τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών της Ηπείρου να δίδασκαν τα αλβανικά, της Μακεδονίας τα σερβικά και τα βουλγαρικά, της Θράκης τα

τουρκικά και της Επτανήσου τα ιταλικά. Και, φυσικά, τα αντίστοιχα των γειτόνων μας τα ελληνικά. Μήπως τότε τα σύνορα θα λειτουργούσαν ενοποιητικά μάλλον παρά χωριστικά;

Κι οι μετανάστες; Η καλύτερα οι λαθρομετανάστες; Οι λαθρεπιβάτες έχουν γεμίσει την Ευρώπη με πληθυσμό στατιστικά μη υπάρχοντα. Κάπου κάπου, κάποιος πλοίαρχος συλλαμβάνεται μεταφέρων λαθρομετανάστες και βαφτίζεται λαθρέμπορος (ή δου-

λέμπορος). Αλλά τι άλλο κάνουν παρά να εξισορροπούν τις ένθεν και εκείθεν πιέσεις; Η εξισορρόπηση των πιέσεων είναι όρος της μη έκρηξης αλλά το στενό μυαλό μας δεν μπορεί να δει τόσο μακροπρόθεσμα... Τότε, τι το κακό; Τίποτα απολύτως. Απεναντίας μάλιστα! «Γιατί δεν βλέπουμε ότι αυτό συμβφέρει και τους δύο;», ήταν το συμπέρασμα μιας έρευνας του γαλλικού υπουργείου Πολιτισμού. Εδώ αυτοκρατορίες (ρωμαϊκή, βυζαντινή,) ίσως έπεσαν -όπως ισχυρίζονται ορισμένοι δημογράφοι- (και) λόγω διαφοροτικών δημογραφικών ταχυτήτων, κι εμείς λέμε να προσπατήσουμε τα σύνορα... ενισχύοντας τα σύνορα! (Την ακαμψία τους και την ακαμψία μας!) Αλλά, αργά ή γρήγορα, οι «βάρβαροι» θα διαβούν. Και τότε θα ξεθεμελιώσουν...

Υπάρχουν σύνορα απόλυτα και σχετικά ανελαστικά κι ελαστικά, στενά και φαρδιά, σύνορα-γραμμική και σύνορα-ζώνη, αδιαπέραστα, ημιπερατά ή περατά, ζωντανά και νεκρά, περιορισμένα κι εκτεταμένα, στάσιμα και κινούμενα...

Μήπως είναι καιρός για πέρασμα από τις άκαμπτες δομές στα «τρυπία» σύνορα, κι από κει στο πλάσμα, όπου τα σύνορα πλάθονται, παράγονται και διαλύονται, είναι ακαθόριστα, άπιαστα, δεν ξέρεις να πεις αν βρίσκεσαι στη δομή 1 ή στη δομή 2, όπου αν ακόμα είσαι στη δ1 δεν είσαι σίγουρος ότι δεν είσαι και στη δ2, όπου δεν είσαι ούτε μόνον στη δ1 ούτε μόνον στη δ2, όπου είσαι και στην δ1 και στην δ2, όπου ίσως είσαι σε μια μετα-δομή;

* * *

Σε τελευταία ανάλυση, τα σύνορα υπάρχουν στο μυαλό μας. Πάρτε παράδειγμα τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Με το που έπαψαν να γίνονται ψυχολογικά αποδεκτά, κατέρρευσαν! Καμιά αστυνομία και κανένας στρατός δεν μπορεί να τα κρατήσει... Αλλάξτε τα μυαλά σας κι αλλάζουν τα σύνορα. Και δεν υπάρχουν σύνορα! Ακόμα κι αν φυσικά σύνορα υπάρχουν (ποτάμια, βουνά, ωκεανοί,)

το μυαλό (και τα χέρια κατόπιν) τα διαπερνά και τα αίρει (ποταμόπλοια, σήραγγες, υπερωκεάνια, δορυφόροι,) κι από δομές που χωρίζουν τα μετατρέπει σε δομές που ενώνουν (από τομές σε ραφές!).

Η άλλη όψη της αντίληψης που εξακολουθεί να επικρατεί σήμερα για τα σύνορα είναι ο πόλεμος. Τα σύνορα πρυ χωρίζουν (τομές) είναι πόλεμος. Εξ ορισμού. Κλασικό παράδειγμα η (πρώην) Γιουγκοσλαβία. Ας ψάξουμε για μια εναλλακτική θεώρηση. Για σύνορα που ενώνουν (ραφές).

Γιατί, από την άλλη πλευρά, ίσως δεν μπορούμε να ζήσουμε, ίσως, ακόμα περισσότερο, ούτε καν να υπάρξουμε ως διαφορίσιμες οντότητες, χωρίς όρια, χωρίς πέρας. Είναι λοιπόν αναγκαία τα σύνορα; Φαίνεται πως ναι. Αν ανάμεσα σε μια πηγή 20 Volt και μια λάμπα 6 Volt δεν παρεμβάλλετε το κατάλληλο σύνορο πτώσης της τάσης, θα κάψετε τη λάμπα! Αλλά ποια σύνορα;

Από τον καιρό του σχηματισμού των εθνικών κρατών στην Ευρώπη, είχαμε βουλευτεί με την τρέχουσα αντίληψη για τα σύνορα. Μας έφερε ως εδώ ίσια με σήμερα, τόσο μακριά. Αλλά η τηλεόραση, οι δορυφόροι, ο πολυεθνικισμός, η ρύπανση έσπασαν αυτά τα σύνορα. Απειλεί να τ' αποτελειώσει ο διαφορικός υπερπληθυσμός. Μόνο στα μυαλά μας το μετεγκασμά τους μένει, θαρρείς, ανέγγιχτο...

Αν γνωρίζα κάποιο πράγμα χρήσιμο για το έθνος μου αλλά επίσημο για ένα άλλο, δεν θα το πρότεινα ποτέ. Γιατί είμαι άνθρωπος κατ' ανάγκη, αλλά Γάλλος μόνο κατά τύχη.

Montesquieu

* * *

Ο άνθρωπος ζει στο περιβάλλον του. Έχει ένα ανοιχτό πάρε-δώσε μαζί του. Ποιο είναι το περιβάλλον μιας χώρας; Το άμεσο οι γείτονές της, το έμμεσο οι μακρινότερες χώρες, και το ακόμα έμμεστο ο πλανήτης όλος το λιγότερο. Αν είναι έτσι, τότε κάθε χώρα θα' πρεπε να φροντίζει ως κόρη οφθαλμού το περιβάλλον της, πρώτα και κύρια το άμεσο, τους γείτονές της. Όπως ο άνθρωπος, πριν ενδιαφερθεί για τη χώρα του, για την πόλη του, νοιάζεται για την αυλή του. Οι όμορες χώρες είναι η αυλή της χώρας.

Ό,τι ακούς στη γειτονιά σου, καρτέρα το στη γωνιά σου!

**Με των εθνών τα λάβαρα
πώς σέβονται το κατόπι
καρδιές ευκολομάλαχτες
θαμποί πατριδοκαποί!
Εάν αντιστάσω, αιτιώσιος,
και τόλμα να κηρύττεις
- Του ΚΟΣΜΟΥ είμαι πολίτης
πατρίδα έχω τη Γη!**

Κωστής Παλαμάς

**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

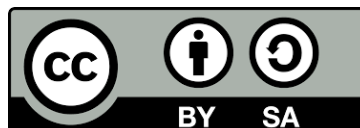
Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκοντες: Αν. Καθηγητής Γιάννης Δημολιάτης (υπεύθυνος), Επίκ. Καθ. Ευαγγελία Ντζάνη, Κωνσταντίνος Τσιλίδης. «Πολιτικές Υγείας. Ο κόσμος αύριο: προβλέψεις και υγειακό τοπίο». Έκδοση: 1.0. Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1324>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

[1] <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.